

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 15 marca 2012 r.*

Ochrona konsumentów — Umowa kredytu konsumenckiego — Błędne podanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania — Wpływ nieuczciwych praktyk handlowych i nieuczciwych warunków na ważność całej umowy

W sprawie C-453/10

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Okresny sąd Prešov (Słowacja) postanowieniem z dnia 31 sierpnia 2010 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 16 września 2010 r., w postępowaniu:

Jana Pereničová,

Vladislav Perenič

przeciwko

SOS financ, spol. s r. o.,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, prezes izby, M. Safjan (sprawozdawca), A. Borg Barthet, E. Levits i J.J. Kasel, sędziowie,

rzecznik generalny: V. Trstenjak,

sekretarz: K. Sztranc-Sławiczek, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 września 2011 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu J. Pereničovej oraz V. Pereniča przez I. Šafranka oraz A. Motykę, advokáti,
- w imieniu rządu słowackiego przez B. Ricziową, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzega oraz J. Kemper, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez F. Díeza Morena, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu austriackiego przez C. Pesendorfer, działającą w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: słowacki.

— w imieniu Komisji Europejskiej przez G. Rozeta, A. Tokára oraz M. Owsiany-Hornung, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 29 listopada 2011 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) i przepisów dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych”) (Dz.U. L 149, s. 22), a także wpływu, jaki stosowanie dyrektywy 2005/29 może mieć dla dyrektywy 93/13.
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy J. Pereňičovą i V. Pereňičem a spółką SOS financ, spol. s r. o., niebędącym bankiem podmiotem udzielającym kredytów konsumenckich (zwanym dalej „SOS”), w przedmiocie zawartej między zainteresowanymi a wymienioną spółką umowy kredytu.

Ramy prawne

Uregulowania Unii

Dyrektywa 93/13

- 3 Motywy siódmy, szesnasty, dwudziesty i dwudziesty pierwszy dyrektywy 93/13 stanowią odpowiednio:
„w ten sposób sprzedawcy towarów i dostawcy usług uzyskają wsparcie związane z prowadzoną przez nich działalnością sprzedaży towarów i świadczenia usług zarówno w kraju, jak i na obszarze rynku wewnętrznego; zatem stymulowanie konkurencji przyczyni się do wzrostu możliwości wyboru dla obywateli Wspólnoty jako konsumentów;

[...]

przy dokonywaniu oceny działania w dobrej wierze będzie brana pod uwagę zwłaszcza siła pozycji przetargowej stron umowy, a w szczególności, czy konsument był zachęcany do wyrażenia zgody na warunki umowy i czy towary lub usługi były sprzedane lub dostarczone na specjalne zamówienie konsumenta; sprzedawca lub dostawca spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należycie uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia [interesy];

[...]

umowy powinny być sporządzane prostym [jasnym] i zrozumiałym językiem, a konsument powinien mieć faktycznie możliwość zapoznania się ze wszystkimi warunkami umowy [...];

państwa członkowskie powinny zapewnić, aby nieuczciwe warunki nie były zamieszczane w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami oraz, jeżeli jednak takie warunki zostają w nich zawarte, aby nie były one wiążące dla konsumenta, oraz zagwarantować, żeby umowa obowiązywała strony zgodnie z zawartymi w niej postanowieniami, pod warunkiem że po wyłączeniu z umowy nieuczciwych warunków może ona nadal obowiązywać”.

4 Zgodnie z brzmieniem art. 3 dyrektywy 93/13:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

[...]

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

5 Artykuł 4 owej dyrektywy stanowi:

„1. [...] [N]ieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania [zawarcia] umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym [jasnym] i zrozumiałym językiem”.

6 Artykuł 5 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym [jasnym] i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta. [...]”.

7 Zgodnie z brzmieniem art. 6 tej samej dyrektywy:

„1. Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

[...]”.

8 Artykuł 8 dyrektywy 93/13 stanowi:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

9 Załącznik do dyrektywy 93/13 wylicza warunki wskazane w jej art. 3 ust. 3:

„1. Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[...]

i) nieodwołalne związanie konsumenta warunkami, z którymi nie miał realnej możliwości zapoznania się wcześniej przed zawarciem umowy;

[...]”.

Dyrektywa 2005/29

10 Artykuł 2 dyrektywy 2005/29 został sformułowany w następujący sposób:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[...]

- c) »produkt« oznacza każdy towar lub usługę, w tym nieruchomości, prawa i obowiązki;
- d) »praktyki handlowe stosowane przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów« (zwane dalej również »praktykami handlowymi«) oznaczają każde działanie przedsiębiorcy, jego zaniechanie, sposób postępowania, oświadczenie lub komunikat handlowy, w tym reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu do konsumentów;
- e) »istotne zniekształcenie zachowania gospodarczego konsumentów« oznacza wykorzystanie praktyki handlowej w celu znacznego ograniczenia zdolności konsumenta do podjęcia świadomej decyzji i skłonienia go tym samym do podjęcia decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął;

[...]

- k) »decyzja dotycząca transakcji« oznacza każdą podejmowaną przez konsumenta decyzję co do tego, czy, jak i na jakich warunkach dokona zakupu, zapłaci za produkt w całości lub w części, zatrzyma produkt, rozporządzi nim lub wykona uprawnienie umowne związane z produktem, bez względu na to, czy konsument postanowi dokonać czynności, czy też powstrzymać się od jej dokonania;

[...]”.

11 Artykuł 3 tej dyrektywy stanowi:

„1. Niniejszą dyrektywę stosuje się do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu art. 5, stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu.

2. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów prawa zobowiązań umownych, w szczególności dla postanowień dotyczących ważności, zawierania lub skutków umowy.

[...]

4. W przypadku kolizji pomiędzy przepisami niniejszej dyrektywy a innymi przepisami prawnymi Wspólnoty regulującymi szczególne aspekty nieuczciwych praktyk handlowych, te ostatnie mają pierwszeństwo i stosuje się je do tych szczególnych aspektów.

5. Przez okres sześciu lat od 12.6.2007 r. państwa członkowskie mogą w dziedzinie zbliżonej niniejszą dyrektywą nadal stosować przepisy krajowe o charakterze bardziej restryktywnym lub nakazowym niż niniejsza dyrektywa, służące wykonaniu dyrektyw oraz zawierające klauzule minimalnej harmonizacji. Środki te muszą być niezbędne dla zapewnienia odpowiedniej ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami handlowymi i muszą być proporcjonalne do tego celu.

[...]”.

12 Artykuł 5 owej dyrektywy stanowi:

„1. Nieuczciwe praktyki handlowe są zabronione.

2. Praktyka handlowa jest nieuczciwa, jeżeli:

a) jest sprzeczna z wymogami staranności zawodowej;

i

b) w sposób istotny zniekształca lub może w sposób istotny zniekształcić zachowanie gospodarcze względem produktu przeciętnego konsumenta, do którego dociera bądź do którego jest skierowana, lub przeciętnego członka grupy konsumentów, jeżeli praktyka handlowa skierowana jest do określonej grupy konsumentów.

3. Praktyki handlowe, które mogą w sposób istotny zniekształcić zachowanie gospodarcze wyłącznie dającej się jednoznacznie zidentyfikować grupy konsumentów szczególnie podatnej na tą praktykę lub na produkt, którego ona dotyczy, ze względu na niepełnosprawność fizyczną lub umysłową, wiek lub łatwowierność, w sposób racjonalnie możliwy do przewidzenia przez przedsiębiorcę, oceniane są z perspektywy przeciętnego członka tej grupy. [...]

4. Za nieuczciwe uznaje się w szczególności praktyki handlowe, które:

a) wprowadzają [w] błąd w rozumieniu art. 6 i 7;

lub

b) są agresywne w rozumieniu art. 8 i 9.

[...]”.

13 Zgodnie z brzmieniem art. 6 tej samej dyrektywy:

„1. Praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd, jeżeli zawiera ona fałszywe informacje i w związku z tym jest niezgodna z prawdą lub w jakikolwiek sposób, w tym poprzez wszystkie okoliczności jej prezentacji, wprowadza lub może wprowadzić w błąd przeciętnego konsumenta, nawet jeżeli informacje te w odniesieniu do jednego lub większej liczby wymienionych niżej elementów są zgodne z rzeczywistością, i która w każdym przypadku powoduje lub może spowodować podjęcie przez konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął:

[...]

d) cena, sposób obliczania ceny lub istnienie szczególnej korzyści cenowej;

[...]”.

14 Artykuł 7 dyrektywy 2005/29 stanowi:

„1. Praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd, jeżeli w konkretnym przypadku, biorąc pod uwagę wszystkie jej cechy i okoliczności oraz ograniczenia środka przekazu, pomija ona istotne informacje potrzebne przeciętnemu konsumentowi, stosownie do okoliczności, do podjęcia świadomej decyzji dotyczącej transakcji i tym samym powoduje lub może spowodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

2. Za wprowadzające w błąd uznaje się również zaniechanie, jeżeli, uwzględniając szczegółowe postanowienia ust. 1, przedsiębiorca zataja lub w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem przekazuje istotne informacje, o których mowa w tym ustępie, lub nie ujawnia komercyjnego celu praktyki, jeżeli nie wynika on jasno z kontekstu i jeżeli powoduje to lub może spowodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

[...]”.

15 Artykuł 11 tej dyrektywy stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają w interesie konsumentów odpowiednie i skuteczne środki zwalczania nieuczciwych praktyk w celu zapewnienia zgodności z przepisami niniejszej dyrektywy.

[...]”.

16 Zgodnie z brzmieniem art. 13 owej dyrektywy:

„Państwa członkowskie ustanawiają sankcje za naruszenie przepisów krajowych przyjętych w celu wykonania niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia ich egzekwowania. Sankcje te muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”.

Uregulowania krajowe

17 Paragraf 52 słowackiego kodeksu cywilnego stanowi:

„1. Przez »umowę zawartą z udziałem konsumenta« należy rozumieć umowę zawartą między przedsiębiorcą a konsumentem, niezależnie od jej formy prawnej.

2. Postanowienia umowy zawartej z udziałem konsumenta, a także wszelkie przepisy dotyczące stosunku prawnego, którego stroną jest konsument, stosowane są zawsze w sposób korzystny dla konsumenta będącego stroną umowy. Wszystkie inne postanowienia lub ustalenia umowne, które ze względu na treść lub cel zmierzają do obejścia tych przepisów, są pozbawione mocy prawnej.

[...]

4. Za »konsumenta« uważa się osobę fizyczną, która zawiera czy wykonuje umowę konsumencką w celu niezwiązanym z jej działalnością handlową czy też innego rodzaju działalnością gospodarczą”.

18 Paragraf 53 tego kodeksu brzmi:

„1. Umowa zawarta z udziałem konsumenta nie może zawierać postanowień skutkujących, na niekorzyść konsumenta, znaczącą nierównowagą wynikających z niej praw i obowiązków (nieuczciwe warunki). Nie są uważane za nieuczciwe warunki umowne dotyczące głównego przedmiotu umowy lub też adekwatności ceny, jeśli są one wyrażone w sposób dokładny, jasny i zrozumiały lub jeśli te nieuczciwe warunki były negocjowane indywidualnie.

[...]

4. Są uważane za nieuczciwe zawarte w umowie konsumenckiej postanowienia, które:

[...]

k) w ramach kary umownej nakładają na konsumenta, który nie wywiązał się ze swych zobowiązań, obowiązek zapłaty nieproporcjonalnie wysokiego odszkodowania,

[...]

5. Zawarte w umowie konsumenckiej nieuczciwe warunki są pozbawione mocy prawnej”.

19 Artykuł 4 ustawy nr 258/2001 w sprawie kredytu konsumenckiego stanowi:

„1. Umowa o kredyt konsumencki wymaga dla swojej ważności zachowania formy pisemnej, przy czym konsumentowi powinien zostać wydany egzemplarz umowy.

2. Poza postanowieniami o charakterze ogólnym umowa kredytu konsumenckiego zawiera:

[...]

j) informację o rzeczywistej rocznej stopie oprocentowania [zwanej dalej »RRSO«] oraz łącznej kwocie ponoszonych przez konsumenta kosztów kredytu, obliczonych na podstawie danych aktualnych w momencie zawierania umowy,

[...]

Jeśli umowa kredytu konsumenckiego nie zawiera informacji, o których mowa w ust. 2 [lit.] j), przyznany kredyt uważa się za bezpłatny”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

20 W swej skardze skarżący przed sądem krajowym żądają, aby sąd odsyłający stwierdził nieważność umowy kredytu zawartej przez nich z niebędącym bankiem podmiotem udzielającym kredytów konsumenckich SOS. Z postanowienia odsyłającego wynika, że rozpatrywany przez sąd krajowy kredyt został udzielony skarżącym w dniu 12 marca 2008 r.

21 Zgodnie z tą umową SOS udzielił skarżącym przed sądem krajowym kredytu na kwotę 150 000 SKK (4 979 EUR), który miał zostać spłacony w 32 miesięcznych ratach w wysokości 6 000 SKK (199 EUR), do których należało doliczyć trzydziestą trzecią ratę równą kwocie udzielonego kredytu. Skarżący ci mieli zatem zwrócić kwotę 342 000 SKK (11 352 EUR).

22 RRSO kredytu podana w umowie wynosiła 48,63%, jednak według obliczeń sądu odsyłającego stopa ta wynosiła w rzeczywistości 58,76%, ponieważ SOS nie uwzględnił przy jej obliczaniu kosztów związanych z udzieleniem kredytu.

23 Z postanowienia odsyłającego wynika ponadto, że rozpatrywana przez sąd krajowy umowa zawiera szereg warunków niekorzystnych dla skarżących przed tym sądem.

24 Zdaniem sądu odsyłającego stwierdzenie nieważności tej umowy kredytu krótkoterminowego w całości, które należałoby orzec ze względu na nieuczciwy charakter niektórych jej postanowień, byłoby dla skarżących przed sądem krajowym korzystniejsze niż utrzymywanie w mocy pozostałych warunków tej umowy. W tym pierwszym wypadku bowiem będący stroną umowy konsumenci byłiby jedynie zobowiązani do zapłaty wynoszących 9% odsetek za zwłokę, a nie – całości kosztów związanych z udzieleniem kredytu w kwocie znacznie wyższej od tych odsetek.

- 25 Okresný súd Prešov (sąd rejonowy w Preszowie), którego zdaniem rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu jest uzależnione od wykładni odpowiednich przepisów prawa Unii, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy zakres ochrony konsumenta w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy [...] 93/13/EWG [...] jest taki, że pozwala on w przypadku stwierdzenia obecności nieuczciwych warunków umownych uznać, iż umowa w całości nie wiąże konsumenta, jeżeli jest to dla niego korzystniejsze?
 - 2) Czy kryteria definiujące nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu dyrektywy 2005/29/WE [...] pozwalają uznać, że gdy przedsiębiorca podaje w umowie rzeczywistą roczną stopę oprocentowania [RRSO] niższą od faktycznej, takie zachowanie przedsiębiorcy w stosunku do konsumenta można uważać za nieuczciwą praktykę handlową? Czy dyrektywa 2005/29/WE dopuszcza w przypadku stwierdzenia nieuczciwej praktyki handlowej, aby miało to wpływ na obowiązywanie umowy kredytu i realizację celu art. 4 ust. 1 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, jeżeli nieważność umowy jest bardziej korzystna dla konsumenta?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 26 Zadając pierwsze pytanie sąd odsyłający podnosi w istocie kwestię, czy wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że w wypadku stwierdzenia przez sąd krajowy zawarcia w umowie między przedsiębiorcą a konsumentem nieuczciwych warunków pozwala on temu sądowi uznać, iż wspomniana umowa nie wiąże konsumenta w całości ze względu na to, że jest to dla niego korzystniejsze.
- 27 Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, należy na wstępie przypomnieć, iż ustanowiony przez dyrektywę 93/13 system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, w związku z czym godzi się na postanowienia umowne sformułowane wcześniej przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść (wyroki: z dnia 26 października 2006 r. w sprawie C-168/05 Mostaza Claro, Zb. Orz. s. I-10421, pkt 25; z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-243/08 Pannon GSM, Zb. Orz. s. I-4713, pkt 22, oraz z dnia 6 października 2009 r. w sprawie C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, Zb. Orz. s. I-9579, pkt 29).
- 28 Ze względu na tę słabszą pozycję jednej ze stron art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie do ustanowienia regulacji, w ramach której „na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki [...] nie będą wiążące dla konsumenta”. Jak wynika z orzecznictwa, jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionej w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron (zob. ww. wyroki: w sprawie Mostaza Claro, pkt 36; w sprawie Asturcom Telecomunicaciones, pkt 30, oraz wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, Zb. Orz. s. I-10847, pkt 47).
- 29 Jeśli chodzi o wpływ, jaki ma na ważność umowy stwierdzenie, iż zawarto w niej warunki mające nieuczciwy charakter, należy podkreślić, że zgodnie z art. 6 ust. 1 in fine dyrektywy 93/13 taka „umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.
- 30 W takim kontekście sąd krajowy, który stwierdza, że zawarte w umowie warunki mają nieuczciwy charakter, jest zobowiązany zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, po pierwsze, do wyciągnięcia wszelkich wynikających z tego zgodnie z prawem krajowym konsekwencji tak, aby owe warunki nie były wiążące dla konsumenta (zob. ww. wyrok w sprawie Asturcom Telecomunicaciones, pkt 58 i 59 oraz postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie C-76/10 Pohotovost, Zb. Orz. s. I-11557, pkt 62), oraz, po drugie, do dokonania oceny, czy omawiana umowa może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych nieuczciwych warunków (zob. ww. postanowienie w sprawie Pohotovost, pkt 61)

- 31 Jak bowiem wynika z orzecznictwa przywołanego w pkt 28 niniejszego wyroku oraz jak podniosła rzecznik generalna w pkt 63 swej opinii, realizowany przez prawodawcę unijnego w dyrektywie 93/13 cel nie polega na wyeliminowaniu z obrotu wszystkich zawierających nieuczciwe warunki umów, lecz na przywróceniu równowagi między stronami umowy, co do zasady przy jednoczesnym utrzymaniu w mocy umowy jako całości.
- 32 Jeśli chodzi o kryteria umożliwiające dokonanie oceny tego, czy dana umowa może rzeczywiście nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej owych nieuczciwych warunków, należy podnieść, że zarówno brzmienie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, jak i wymogi pewności prawa przy prowadzeniu działalności gospodarczej przemawiają za przyjęciem przy wykładni tego przepisu podejścia obiektywnego, w ramach którego, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 66–68 jej opinii, sytuacja jednej ze stron umowy, w niniejszym przypadku konsumenta, nie może zostać uznana za decydujące kryterium rozstrzygające o dalszym losie tej umowy.
- 33 Wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie można zatem dokonywać w ten sposób, że przy ocenie kwestii, czy zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków umowa może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych warunków, sąd rozpatrujący spór mógłby przyjąć jako podstawę rozstrzygnięcia jedynie to, iż unieważnienie owej umowy w całości byłoby ewentualnie bardziej korzystne dla konsumenta.
- 34 Mając na względzie powyższe należy jednak podnieść, że w dyrektywie 93/13 dokonano jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji przepisów krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, przyznając jednocześnie państwom członkowskim możliwość zapewnienia konsumentom wyższego stopnia ochrony niż ten przewidziany w tej dyrektywie. Artykuł 8 wspomnianej dyrektywy przewiduje bowiem wyraźnie, że „[w] celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej [...] dyrektywą” (zob. wyrok z dnia 3 czerwca 2010 r. w sprawie C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, Zb. Orz. s. I-4785, pkt 28, 29).
- 35 Dyrektywa 93/13 nie stoi zatem na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie ustanowiło, z poszanowaniem prawa Unii, przepisy krajowe pozwalające na stwierdzenie nieważności całości umowy, która została zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem i zawiera jeden lub więcej nieuczciwych warunków, jeśli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę.
- 36 Uwzględniając powyższe, na pierwsze pytanie należy odpowiedzieć, że wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, iż przy ocenie kwestii, czy zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków umowa przedsiębiorcy z konsumentem może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych warunków, sąd rozpatrujący spór w tej sprawie nie może przyjąć jako podstawy rozstrzygnięcia jedynie tego, iż unieważnienie wspomnianej umowy w całości byłoby ewentualnie bardziej korzystne dla jednej z jej stron, w tym wypadku konsumenta. Dyrektywa ta nie stoi jednak na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie przewidziało, z poszanowaniem prawa Unii, że zawarta przez przedsiębiorcę z konsumentem umowa zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków jest nieważna w całości, jeśli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę.

W przedmiocie pytania drugiego

- 37 Zadając drugie pytanie sąd odsyłający podnosi w istocie kwestię, czy podanie w umowie kredytu konsumenckiego RRSO niższej od stopy stosowanej w rzeczywistości można uważać za nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu dyrektywy 2005/29. W wypadku udzielenia na nie pozytywnej odpowiedzi Trybunał ma zająć stanowisko w kwestii konsekwencji, jakie należy wyciągnąć z takiego stwierdzenia dla oceny nieuczciwego charakteru warunków tej umowy zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także w kwestii ważności owej umowy w całości w kontekście art. 6 ust. 1 tej dyrektywy.

- 38 Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, należy przede wszystkim przypomnieć, że art. 2 lit. d) dyrektywy 2005/29, posługując się szczególnie szerokim sformułowaniem, definiuje pojęcie praktyk handlowych jako oznaczające „każde działanie przedsiębiorcy, jego zaniechanie, sposób postępowania, oświadczenie lub komunikat handlowy, w tym reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu do konsumentów” (wyroki: z dnia 14 stycznia 2010 r. w sprawie C-304/08 Plus Warenhandelsgesellschaft, Zb. Orz. s. I-217, pkt 36; z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-540/08 Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag, Zb. Orz. s. I-10909, pkt 17).
- 39 Następnie, na podstawie art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29 w związku z jej art. 2 lit. c), tę dyrektywę stosuje się do nieuczciwych praktyk handlowych przedsiębiorstw wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej towaru lub usługi, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu. Zgodnie z art. 5 ust. 4 owej dyrektywy za nieuczciwe uznaje się w szczególności praktyki handlowe, które wprowadzają w błąd.
- 40 Jak wreszcie wynika z art. 6 ust. 1 dyrektywy 2005/29, praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd, jeżeli zawiera ona fałszywe informacje i w związku z tym jest niezgodna z prawdą lub w jakikolwiek sposób, w tym poprzez wszystkie okoliczności jej prezentacji, wprowadza lub może wprowadzić w błąd przeciętnego konsumenta w odniesieniu do jednego lub większej liczby wymienionych w tym art. 6 ust. 1 elementów, i która w każdym z tych wypadków powoduje lub może spowodować podjęcie przez konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął. Do wymienionych w tym przepisie elementów należą w szczególności cena lub sposób jej obliczania.
- 41 Praktyka handlowa taka jak ta rozpatrywana przez sąd krajowy, polegająca na podaniu w umowie kredytu RRSO niższej niż ta stosowana w rzeczywistości, stanowi fałszywą informację o całkowitym koszcie kredytu i, co za tym idzie, o cenie, która z kolei jest jednym elementów wymienionych w art. 6 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2005/29. Jeśli podanie takiej RRSO powoduje lub może spowodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął – co sąd krajowy powinien ustalić – należy uznać tę fałszywą informację za „wprowadzającą w błąd” praktykę handlową w rozumieniu art. 6 ust. 1 tej dyrektywy.
- 42 Jeśli chodzi o wpływ tego stwierdzenia na ocenę nieuczciwego charakteru warunków owej umowy zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, należy podnieść, że przepis ten określa w szczególnie szeroki sposób kryteria umożliwiające dokonanie takiej oceny, włączając do nich wyraźnie „wszelkie okoliczności” związane z zawarciem badanej umowy.
- 43 W tych okolicznościach, jak zresztą podniosła w istocie rzecznik generalna w pkt 125 swej opinii, stwierdzenie nieuczciwego charakteru danej praktyki handlowej stanowi jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13.
- 44 Okoliczność ta nie może jednak automatycznie i sama w sobie przesądzać o nieuczciwym charakterze spornych warunków umownych. Do sądu krajowego należy bowiem wydanie rozstrzygnięcia w przedmiocie zastosowania wymienionych w art. 3 i 4 dyrektywy 93/13 ogólnych kryteriów do konkretnego warunku umownego, który należy badać z uwzględnieniem wszystkich okoliczności danego wypadku (zob. podobnie wyrok z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie C-237/02 Freiburger Kommunalbauten, Rec. s. I-3403, pkt 19–22; ww. wyroki: w sprawie Pannon GSM, pkt 37–43; w sprawie VB Pénzügyi Lízing, pkt 42, 43; a także ww. postanowienie w sprawie Pohotovost, pkt 56–60).
- 45 Jeśli chodzi o konsekwencje, jakie należy wyciągnąć ze stwierdzenia, zgodnie z którym błędne podanie RRSO stanowi nieuczciwą praktykę handlową, dla oceny, z uwzględnieniem art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, ważności umowy jako całości, wystarczy wskazać, że dyrektywę 2005/29 należy stosować, zgodnie z jej art. 3 ust. 2, bez uszczerbku dla przepisów prawa zobowiązań umownych, w szczególności dla uregulowań dotyczących ważności, zawierania lub skutków umów.
- 46 W związku z tym stwierdzenie, że praktyka handlowa ma nieuczciwy charakter, nie ma bezpośredniego wpływu na kwestię tego, czy umowa jest ważna w kontekście art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

47 Uwzględniając powyższe, na drugie pytanie należy odpowiedzieć, że praktykę handlową taką jak rozpatrywana przez sąd krajowy, polegającą na podaniu w umowie kredytu RRSO niższej od tej stosowanej w rzeczywistości, należy uznać za „wprowadzającą w błąd” w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 2005/29, jeśli powoduje ona lub może spowodować podjęcie przez konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął. Do sądu krajowego należy ustalenie, czy ma to miejsce w rozpatrywanej przezeń sprawie. Stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiej praktyki handlowej stanowi jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących ponoszonego przez konsumenta kosztu przyznanego mu kredytu. Takie stwierdzenie nie ma jednak bezpośredniego wpływu na ocenę ważności zawartej umowy kredytu w kontekście art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

W przedmiocie kosztów

48 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) Wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy dokonywać w taki sposób, że przy ocenie kwestii, czy zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków umowa przedsiębiorcy z konsumentem może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych warunków, sąd rozpatrujący spór w tej sprawie nie może przyjąć jako podstawy rozstrzygnięcia jedynie tego, iż unieważnienie wspomnianej umowy w całości byłoby ewentualnie bardziej korzystne dla jednej z jej stron, w tym wypadku konsumenta. Dyrektywa ta nie stoi jednak na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie przewidziało, z poszanowaniem prawa Unii, że zawarta przez przedsiębiorcę z konsumentem umowa zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków jest nieważna w całości, jeśli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę.
- 2) Praktykę handlową taką jak rozpatrywana przez sąd krajowy, polegającą na podaniu w umowie kredytu rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania niższej od tej stosowanej w rzeczywistości, należy uznać za „wprowadzającą w błąd” w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych”), jeśli powoduje ona lub może spowodować podjęcie przez konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął. Do sądu krajowego należy ustalenie, czy ma to miejsce w rozpatrywanej przezeń sprawie. Stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiej praktyki handlowej stanowi jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących ponoszonego przez konsumenta kosztu przyznanego mu kredytu. Takie stwierdzenie nie ma jednak bezpośredniego wpływu na ocenę ważności zawartej umowy kredytu w kontekście art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

Podpisy